

**VISOKA POSLOVNA ŠKOLA STRUKOVNIH STUDIJA
NOVI SAD**

TURISTIČKA GEOGRAFIJA

Tamara Gajić

Novi Sad, 2020.

dr Tamara Gajić

TURISTIČKA GEOGRAFIJA

Izdavač:

Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad

Za izdavača:

dr Jelena Damnjanović

Recenzent:

dr Mirjana Penić

Elektronsko izdanje – pomoćna udžbenička građa (skripta)

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske, Novi Sad

338.483(075.8)

ГАЈИЋ, Тамара, 1977-

Turistička geografija [Elektronski izvor] / Tamara Gajić. - Novi Sad : Visoka poslovna škola strukovnih studija, 2020

Način pristupa (URL): <http://vps.ns.ac.rs>. - Opis zasnovan na stanju na dan 29.10.2020. - Nasl. s naslovnog ekrana. - Bibliografija.

ISBN 978-86-7203-153-9

a) Туристичка географија

COBISS.SR-ID 24512521

PREDGOVOR

Materijal ili gradivo koje je sadržano u ovoj skripti (pomoćnoj udžbeničkoj građi), namenjen je studentima Visoke poslovne škole strukovnih studija u Novom Sadu. Turistička geografija je disciplina koja prva počinje da proučava turizam sa aspekta njegove povezanosti sa svim društvenim i prirodnim sferama života. Ona je konstituisana na osnovu evolucije saznanja kako turizma kao pojave, tako i procesa i odnosa koji su plod saznanja o prostornim vrednostima. Turistička geografija kao nauka, poseduje svoju metodologiju sa jasno definisanim predmetom, zadacima i ciljevima svoga proučavanja, te ima svoje mesto u sistemu svih nauka. Materijal nije autorsko delo, već je prikupljen sa različitih internet stranica i literature koja će biti navedena na kraju svih poglavlja, a biće korišten isključivo kao pomoćna udžbenička građa u nastavi sa studentima.

Tamara Gajić

1. UVOD U TURISTIČKU GEOGRAFIJU

Sažetak poglavlja

Razvoj turizma je u stalnom usponu u svetu, u regionalnim i državnim prostornim celinama. On je jedan od najkarakterističnijih fenomena u ljudskom istorijskom razvoju. Kompleksnost i složenost su plod veoma heterogenih uslova u kojima se javlja. Tako dobija dimenziju prostorne sinergije i interakcije faktora i elemenata. Geografska sredina uslovljava turističke procese, a turizam je sastavni deo transformacije određenih sredina, pa se na osnovu toga određuje širok naučni interes. U naučnom proučavanju posebno mesto zauzima upravo prostorna etabliranost saznanja. Ona proizilazi iz činjenice da se turističke potrebe javljaju u odedenim prostornim uslovima. Da bi se one zadovoljile neophodno je savlađivanje prostora. Turističke potrebe se zadovoljavaju u specifičnim geografskim sredinama u kojima su turističke vrednosti njihovi sastavni sadržinski elementi. Ovo poglavlje baviće se definisanjem značaja i uloge turističke geografije u sistemu nauka.

1.1 DEFINISANJE POJMA TURISTIČKE GEOGRAFIJE

Obzirom na to da je geografija najkompleksnija nauka o prostoru Zemlje, odnosno da se prostor kao posebna sredina najobuhvatnije proučava od strane geografije, ona je i najpozvanija da rešava naučne probleme u ovoj sferi i u prostornom poimanju turizma. Turistička geografija kao nauka je prva započela da se bavi prostornim problemima turizma iz prostog razloga što je prostornost najuočljivija dimenzija ovog fenomena. Tako se prostornost diferencira kao specifični aspekt proučavanja turizma. Prostornost kao poseban aspekt proučavanja se nalazi u tesnoj vezi sa drugim aspektima kako bi kompleksnost, složenost i heterogenost ovog fenomena mogla da se razreši na optimalan način.

Sagledavanje razvojne dimenzije turizma nije moguće bez geografskog proučavanja prostora. Na osnovu ovih proučavanja može se odrediti vrednosni status prostornih elemenata na osnovu kojih možemo govoriti o turističkom razvoju. Turistička kretanja se mogu predvideti samo ako se primene mehanizmi proučavanja geografske sredine kao celine različitih vrednosti. Tako aksiološki koncept turističko-geografskog proučavanja prostora se uspostavlja na relacijama od pojave do razrešenja turističke potrebe.

Turističko-geografska proučavanja su veoma heterogena. Na osnovu toga se izdvajaju posebne prostorne celine koje se mogu iskoristiti za turističku namenu. To znači da je neophodno imati naučni pristup da bi se utvrdili atraktivni potencijali, resursna receptivna osnova, emitivnost i komunikativnost. Turizam se javlja kao specifičan element geografske sredine, često sa dominantnim značajem. Time se potencira potreba proučavanja turizma kao prostorne kategorije od strane posebne naučne discipline kao što je turistička geografija. Zato je i prirodno da je ona zastupljena u studijskim programima koje naučni interes usmeravaju ka turizmu. Tako ona zauzima mesto koje joj u teoriji i praksi pripada.

Na osnovu ovako izražene prostorne određenosti dolazi do konstitucije turističke geografije kao nauke koja je u tesnoj vezi sa razvojem turizma, jer se ona paralelno sa njim razvija. Ona ima utemeljeni teorijsko-metodološki pristup i utvrđeno mesto u sistemu nauka. Na osnovu toga ona može da odgovori na pitanja savremenih naučnih izazova koje turizam i geografski prostor diktiraju. Sadržaj i ciljevi proučavanja turističke geografije kao naučne discipline: dobijanje saznanja o potrebi naučne zasnovanosti turističke geografije kao naučne discipline; sticanje znanja koja se odnose na paralelan razvoj turizma kao savremenog fenomena i konstitucije turističke geografije kao naučne discipline; utvrđivanje teorijsko-metodološkog pristupa proučavanja turističke geografije, preko predmeta, ciljeva, zadataka i metoda koji su u funkciji utvrđivanja i optimalnog korišćenja naučnih vrednosti i određenje mesta turističke geografije u sistemu nauka i njena podela na posebne grane u okviru naučne problematike kojom se one bave.

Turističko-geografska proučavanja se baziraju na teorijsko- metodološkom pristupu koji omogućava otkrivanje naučne istine. To znači da ovaj prilaz obezbeđuje preciziranje domena naučnog interesa, a isto tako obuhvata racionalnost u proučavanju i naučnom osmišljavanju. Razvoj svake naučne discipline ima postupne periode. Tako se i turističko-geografska proučavanja nalaze u okviru ovog konteksta. Turistička geografija kao naučna disciplina ima svoje korene i razvojne karakteristike. Pojava i razvoj ovih naučnih proučavanja ima svoje stadijume u kojima se naučna saznanja nadograđuju. U tom smislu možemo izdvojiti sledeće stadijume: putopisni migracioni, destinacijski integralni, putopisni stadijum.

Turistička geografija svoje korene nalazi u putopisnoj literaturi. Najpre su opisivani određeni fenomeni. Lepi i privlačni predeli su bili predmet opservacije i deskripcije. To znaci da se u ovom stadijumu daje prostorni razmeštaj elemenata lokalne sredine. Putopisna literatura omogućuje da se dođe do saznanja ne samo o osnovnim karakteristikama prostora celina, već i o specifičnim pojavama i odnosima koje mogu biti interesantne za čitaoce i posetioce. Naime, opis intresantnih prostora podrazumeva preporuku onima

koji su spremni za putovanja. Putopisi pozivaju one koje nisu posetili opisane prostore da ih posete.

Korišćenje putopisa nije prestalo ni u uslovima kada je turističko- geografska nauka u odmakloj fazi razvijenosti. Zato je tretman putopisa od posebnog značaja za razvoj turističko-geografske naučne misli. Opservativno-deskriptivni stadijum u razvoju turističko-geografskih proučavanja se karakteriše prepoznavanjem određenih fenomena, od fenomena koji pripadaju bliskim ili srodnim naučnim oblastima sa kojima se ova proučavanja nalaze u uzajamnoj vezi. Zato on predstavlja povoljnu osnovu za sagledavanje turističkog fenomena u prostornom smislu.

Posle opisanog stadijuma nastupa stadijum proučavanja turističkog fenomena kao što su migracije. Porast broja učesnika u turističkoj aktivnosti koji se sele u određenom vremenskom periodu otvara problem savlađivanja prostora. Turizam predstavlja veoma dinamičnu pojavu u geografskom prostoru tako da savlađivanje prostora predstavlja neospornu komponentu u njegovoj definiciji. Turisti savlađivanjem prostora praktično migriraju. Ovo je najuočljivija karakteristika turističkog fenomena. Ova karakteristika, koja predstavlja deo kompleksa koji poseduje turizam, zapravo je turistička migracija.

Turistička migracija je prostorno-geografska pojava koja se razlikuje od drugih vrsta migracionih pojava. Ovo proizilazi iz činjenice da se turizam bitno razlikuje od sličnih pojava u društvu i to ne samo u savremenim uslovima, već i u genetsko evolutivnom kontekstu. Razlike se primećuju kako u kvalitativnim, tako i u kvantitativnim okvirima. Trajne migracije, kao što su raseljavanja i naseljavanja, obavljaju se prinudno ili radi pronalaženja boljih uslova za rad i život. Egzodusi su poznati u vojnim uslovima, prirodnim katastrofama i kataklizmama ili pri epidemijama i nesrećama. Ljudi zauvek napuštaju svoja mesta življenja zbog ovakvih vanrednih situacija. Trajna iseljavanja preduzimaju se u ekonomski devastiranim sredinama, u kojima jednostavno nema uslova za život i rad. Isto tako, zbog formiranja bračnih zajednica ili zapošljavanja, ljudi odlučuju trajno da se nasele u sredine koje su izvan mesta njihovog rođenja.

Radi profesionalnih obaveza, služenja vojnog roka ili školovanja, preuzimaju se privremena migraciona kretanja. Takve su ekonomske migracije. U ovu grupu se ubrajaju pečalbarske migracije i sezonska ispaša stoke, poznate kao stočarske migracije. Znaci, i u ovim slučajevima evidentna je promena sredina u okviru nužnosti iz egzistencijalnih razloga. Turistička putovanja su takve migracije kojima se zadovoljavaju rekreativne i kulturne potrebe. To znači da se radi o esencijalnoj prirodi sa dominantnošću sekundarne prirode. Turističke migracije su migracije koje obuhvataju "pustolovine" radi zadovoljstva ili po sopstvenoj želji učesnika. Ovakve karakteristike imaju samo još religiozne

migracije. Međutim, s obzirom na to da je religija sastavni deo kulture ona se uklapa u migracije koje podrazumevaju zadovoljenje ovih vrsta kulturnih potreba. Na osnovu toga, putovanja iz mesta stalnog boravka u hodočasna mesta predstavljaju turističke migracije, jer se radi o duhovnim zadovoljstvima. Savremena religijska kretanja poseduju organizacionu komponentu i komponentu turističke potrošnje.

Turoperatori pokazuju izuzetnu zainteresovanost za ovu vrstu turističkih kretanja zbog moguće profitabilnosti. Time se ona razlikuju od analognih religijskih putovanja u istorijskom kontekstu. Možemo da zaključimo da su turističke migracije jedine migracije iz zadovoljstva, a ne iz prinude. Turizam se na ovom stadijumu saznanja tretira kao turistička migracija sa karakteristikama organizovanosti i ograničenja vremenskog trajanja, što odražava njegovu kvalitativnu dimenziju.

Kvantitativna specifičnost ove migracije je masovnost. Smatra se da se, prema broju učesnika u turističkim kretanjima u svetu, radi o najvećoj privremenoj migraciji ne samo u sadašnjem vremenu, već i u istorijskim okvirima. Savladavanje prostora radi zadovoljavanja rekreativnih i kulturnih zahteva jeste civilizacijska opsesija najvećeg dela stanovništva na Zemlji. Procenjuje se da se oko 4 milijarde ili približno oko 2/3 stanovništva sveta uključuje u domaćim i međunarodnim turističkim kretanjima. Na osnovu ovih karakteristika se, u ovom stadijumu razvoja, turistička geografija konstituiše kao nauka o turističkim kretanjima.

Destinacioni stadijum razvoja turističko-geografskog proučavanja je stadijum u kome elementi geografske sredine imaju dominantno mesto. Naučni interes za atraktivnim prostornim celinama predstavlja naprednu konstituciju turističko-geografskih proučavanja jer zalazi u otkrivanje razloga savlađivanja prostora. Turističko-geografska proučavanja na ovom nivou razvoja sadrže valorizacione komponente. Time se uspostavlja posebna relacija u izučavanju turističkog fenomena. Ona se odnosi na tretman prirodnih i antropogenih sadržaja, kao vrednosti prema kojima su usmerene turističke aktivnosti. Isto tako, ovaj stadijum podrazumeva naučni interes koji se odnosi na recepti vne faktore i kapacitete i njihove povezanosti sa atraktivnim sadržajima.

Turističko-geografska proučavanja su usmerena ka proučavanju prostornih celina kao što su lokaliteti i mesta, regioni i državne teritorije. Turistički prostor se određuje prema tome da li poseduje mogućnosti za formiranje turističke ponude i da li je prostor prepoznatljiv po turističkim karakteristikama.

Analizom prethodnih stadijuma možemo da ustanovimo da se turističko-geografska proučavanja stalno unapređuju. Opisivanje prostornih celina ne

može da dovede do naučne egzaktnosti, iako ima doprinos u određenju problema interesa. Isto tako turizam se ne može svesti samo na kretanje, iako nije sporno da je savlađivanje prostora osnovna komponenta turističke aktivnosti.

Turizam se ne može svesti samo na atraktivno-receptivnu sferu geografskog prostora iako je ona prepoznatljiva. On se odvija u širem kontekstu geografskog prostora. Evidentan je odnos pojave turističkih potreba i geografske sredine. Isto tako, pravci kretanja turista su u interakciji sa geografskim karakteristikama prostora. Prema tome, turističko-geografska proučavanja ne mogu biti površna i jednostrana, već suštinska i kompleksna.

Savremeni nivo razvoja turističko-geografskog proučavanja podrazumeva dublji prodor u fenomene turizma i prostora zbog otkrivanja njihovih suštinskih karakteristika. Geografska sredina predstavlja kompleksnu povezanost i međuzavisnost elemenata organskog i anorganskog porekla. Oni se javljaju kao činioci koji uslovljavaju turistički fenomen. Na osnovu karakteristika elemenata geografske sredine koji se nalaze u vezi sa turističkim fenomenom određuje se njegov suštinski karakter i oblici kroz koje se ispoljava.

Turizam postaje sastavni deo geografske sredine. Zato je veoma važno da se konstatuje da se turističko-geografska proučavanja nalaze u ulozi koja omogućuje definisanje i diferencijaciju ovih veza i odnosa i otkrivanja njihovih karakteristika, kako u interaktivnom smislu, tako u povezanosti sa drugim fenomenima. Na osnovu ovakve konstitucije i razvoja naučne misli uspostavlja se turističko-geografska teorija, koja u praksi nalazi puno opravdanja za svoju primenljivost.

1.2 TURISTIČKA GEOGRAFIJA U SISTEMU NAUKA

Konstituisanje turističke geografije kao naučne discipline, pored utvrđivanja teorijsko-metodološkog okvira proučavanja, podrazumeva i preciziranje njenog mesta u sistemu nauka. U tom kontekstu potrebno je sagledati sledeća opredeljenja: odnosi turističke geografije sa drugim naučnim disciplinama; turistička geografija kao turizmološka i geografska naučna disciplina; podela turističke geografije.

Turistička geografija je u vezi sa brojnim naučnim disciplinama. Ovakve odnose nameće multidisciplinarni prilaz proučavanju turizma u određenom

prostoru. Jednostavno, savremena nauka ne priznaje izolovanost i isključivost. Turistikoj geografiji su potrebna saznanja drugih naučnih disciplina, kao što ona pomaže drugim naukama. Samo tako ona može doći do naučne istine.

Odnose turističke geografije prema drugim naučnim disciplinama treba posmatrati u dve sfere. Jedna sfera su nauke koje u fokusu svoga interesa imaju problematiku koja dotiče turizam, a druga je sfera geografskih saznanja ili interes usmeren ka problematici geografske sredine i njenih sadržinskih elemenata. Ovakva saradnja turističke geografije proizilazi iz jedinstva između turizma i prostornih vrednosti.

S obzirom na složenost problema elemenata prostora geografske sredine i turizma, od naučnih disciplina čiji predmet proučavanja dotiče i turizam posebno mesto zauzimaju: ekonomija; sociologija; psihologija; medicina; istorija; etnografija i etnologija; arheologija; brojne umetnosti; informatika i ekologija

Ekonomske nauke spadaju u grupu nauka koje su dale veliki doprinos rasvetljavanju karakteristika ovog fenomena. Proučavanja ekonomskih uticaja turističke mobilnosti, karaktera turističkog prometa, ostvarenih ekonomskih rezultata turističke potrošnje, uticaja turizma na druge privredne i vanprivredne delatnosti i karakteristike turizma u kontekstu ukupnog ekonomskog razvoja su samo neka polja koja omogućuju otkrivanje odnosa između geografske sredine i turizma. Na osnovu ovih saznanja može se rasuđivati o rasprostranjenosti faktora, elemenata i uticaja turizma u prostoru što je od osnovnog značaja tretmana geografske interakcije.

Sociološka proučavanja omogućavaju saznanja o društvenim odnosima turizma u okviru geografske sredine. Turistička geografija, na bazi ovih saznanja, može doneti zaključke o društvenim karakteristikama i različitim prostornim celinama. Društveni odnosi u turizmu imaju važan uticaj na geografsku sredinu. Sa druge strane turizam utiče na društvene procese u geografskoj sredini, tako da je neophodna međusobna saradnja između turističke geografije i socioloških disciplina.

Psihologija predstavlja naučnu disciplinu koja proučava motivaciju i ponašanja turista. Na osnovu saznanja o psihološkim karakteristikama, željama i potrebama ove klijentele, turistička geografija može da valorizuje prostorne elemente. Tako će utvrditi odgovarajući izbor od strane turista što predstavlja veoma važan faktor turističke tražnje. S obzirom na to da ličnost ima centralnu poziciju i u turističkoj ponudi, psihološka proučavanja treba da omoguće turističkoj geografiji da otkrije specifičnu sadržinu turističke ponude. Na osnovama tražnje, u kojoj značajno mesto zauzimaju afiniteti turista i ponašanja učesnika, kao dela turističke ponude, a koja su predmet proučavanja psihologije i posebno psihologije turizma može se otkriti ovaj deo prostorne uslovljenosti turizma i geografske sredine.

Medicinska proučavanja su od izuzetne važnosti pri otkrivanju zakonitosti koje proizilaze iz odnosa između turizma i geografske sredine. Ova proučavanja su usmerena ka naučnim saznanjima u vezi uticaja elemenata geografske sredine na zdravstveno stanje turista i potencijalnih turista. Umor, premor i odsustvo rekreativnih mogućnosti su dominantni razlozi zbog kojih turisti napuštaju određenu sredinu. Takođe, medicinska proučavanja su usmerena ka utvrđivanju saznanja o medicinskim kvalitetima geografske sredine i njenom korišćenju za rekreativnu i zdravstveno-turističku namenu.

Medicinska nauka daje odgovore na pitanja koja nadmorska visina odgovara lečenju pojedinih bolesti, kako klima utiče na zdravstveno stanje ljudi, kakvo je dejstvo flore, kakav je zdravstveni značaj voda i slično. Ova saznanja turističkoj geografiji omogućuju da ukaže na pogodnosti određene sredine za razvoj turizma, jer medicinske nauke daju optimalne parametre za odvijanje zdravstveno-rekreativnih aktivnosti u datom geografskom prostoru.

Istorija omogućava saznanja o određenim događajima i ličnostima koja imaju poseban značaj kao turističke vrednosti geografske sredine. Istorijski događaji privlače turiste, jer su deo prostornog resursnog sadržaja. Geografska sredina koja poseduje sadržajnu istoriju predstavlja sredinu pogodnu za razvoj turizma. Turistička geografija koristi ova saznanja u cilju valorizacije turističkih antropogenih vrednosti određene sredine. Od posebnog značaja je istorija kulture, jer su kulturno-istorijske vrednosti nezaobilazna osnova turističkog razvoja, a turistička geografija je zainteresovana za njihov prostorni razmeštaj i uticaj na turizam, odnosno turističke prostorne celine.

Etnografska i etnološka proučavanja nalaze se u uskoj vezi sa turističkom geografijom. Naime, radi se o takvim proučavanjima kojima se dobijaju naučna saznanja o celokupnom narodnom stvaralaštvu u određenoj geografskoj sredini. Narodno stvaralaštvo predstavlja posebnu turističku vrednost zbog čega zaslužuje primenu u turizmu. Turistička geografija se nalazi u situaciji utvrđivanja mogućnosti za korišćenje ovih vrednosti u turizmu. Njihovim prostornim razmeštajem omogućuje se poseta i boravak turista.

Arheološka proučavanja u naučnom interesu turističke geografije zauzimaju slično mesto kao i prethodno navedene nauke. Arheološki artefakti i lokaliteti predstavljaju atraktivnu vrednost. Zato turistička geografija, koristeći saznanja ove nauke, vrši odgovarajuću turističku valorizaciju. Preko turističke valorizacije aktiviraju se arheološke vrednosti i postaju dostupne turističkoj poseti.

Umetničko stvaralaštvo turistička geografija koristi kao deo turističkog prostora. Brojne arhitektonske građevine, skulpture, fontane, slike, pozorišne i muzičke predstave su veoma značajne za razvoj turizma. Njihova vrednost i prostorni razmeštaj ne može ostati van dometa turističko-geografskog

interesa. Naprotiv, ova saznanja predstavljaju veoma važnu komponentu proučavanja odnosa turizma i geografske sredine.

Turistička geografija je u vezi i sa savremenim naukama kao što je informatika. Preko informatičke tehnologije uspostavljaju se GIS procesi koji imaju značajnu primenu u objašnjavanju turističkih pojava, jer omogućavaju virtuelnu prezentaciju elemenata turizma u okviru geografske sredine. Informatika omogućava da se dođe do saznanja koja su neophodna i u drugim sferama turističko-geografskih proučavanja.

Geografska sredina predstavlja predmet naučnog interesa ekologije i geografskih disciplina. Otuda su odnosi između turističke geografije i ekologije posebno naglašeni.

Ekologija je jedna od najznačajnijih savremenih nauka. Ona proučava odnose elemenata životne sredine. Obzirom na to da karakter životne sredine određuje emitivnost turističke aktivnosti i da bez očuvanja i unapređenja životne sredine nije moguć razvoj turizma, ekologija zauzima posebno mesto u ovim proučavanjima. Zbog simbioze elemenata organskog i anorganskog porekla, koja imaju dominantni uticaj na opstanak turizma u određenoj geografskoj sredini, ekologija i turistička geografija su u neraskidivoj vezi.

1.2.1 Odnosi turističke geografije sa geografskim disciplinama

Turistička geografija ostvaruje odnose sa prirodno-geografskim, društveno-geografskim i opšte-geografskim disciplinama.

Od prirodno-geografskih disciplina turistička geografija posebne odnose ostvaruje sa sledećim disciplinama: fizičkom geografijom; geomorfologijom; klimatologijom; hidrologijom i hidrografijom i biogeografijom.

Fizička geografija je, takođe, nauka koja proučava pojave i procese geografske sredine fizičkog karaktera. To su uticaji endogenih i egzogenih sila, kao i sadržinskih elementa kao posledica fizičkih procesa. Većina tih pojava ima atraktivno-motivirajuće turističke karakteristike. Na osnovu ovih saznanja turistička geografija se nalazi u mogućnosti da valorizuje atraktivnosti što upućuje na neophodnu saradnju sa ovom geografskom disciplinom.

Geomorfologija je nauka koja proučava reljef. Reljef predstavlja veoma značajan element geografske sredine. Geomorfologija daje saznanja o izgledu i rasprostranjenosti reljefa i reljefnih formi, kao i o njihovoj genezi i evoluciji. Ova saznanja su veoma važna u procesu turističke valorizacije. Reljef u turističkom razvoju ima dvostruki značaj. Sam po sebi predstavlja atraktivno-motivski faktor, a deluje i na druge elemente geografske sredine. Zato je

posebno važna veza koja postoji između geomorfologije i turističke geografije.

Klimatološka proučavanja imaju više dimenzionalni značaj u tretmanu odnosa između geografske sredine i turizma. Klimatski uslovi predstavljaju osnovu turističkog razvoja. Parametri klime upućuju na definisanje zdravstveno-rekreativnih pretpostavki. Klimatološka proučavanja turistička geografija koristi u procesu valorizacije ne samo kod utvrđivanja uticaja klime u globalnim okvirima, već i kada treba da odredi karakteristike pojedinih klimatskih faktora i elemenata u funkciji razvoja turizma u određenoj geografskoj sredini. Na bazi klimatoloških proučavanja turistička geografija je u stanju da odredi optimalne vrednosti za odvijanje turističkih aktivnosti i da utvrdi prostornu razmeštenost geografskih celina pogodnih za razvoj turizma.

Hidrološka i hidrografska proučavanja za turističku geografiju su sličnog značaja kao i klimatološka. Kvaliteti akvatorijuma, voda i njihova prostorna razmeštenost omogućavaju optimalne turističke aktivnosti. Proučavanje voda omogućuje turističkoj geografiji da uputi na najpodobnije geografske sredine za razvoj turizma. Voda kao turistička vrednost posmatra se kroz prizmu atraktivno-motivacijskog karaktera, ali i kao element geografske sredine koji je u uskoj vezi sa drugim njenim komponentama. Voda je osnova razvoja i opstanka turizma u geografskoj sredini.

Biografska proučavanja su neophodna radi utvrđivanja vrednosti biljnog i životinskog sveta kao faktora razvoja turizma. Na osnovu karakteristika određenih biogeografskih faktora i elemenata, kao i njihovog prostornog razmeštaja turistička geografija može da izvrši turističku valorizaciju. Odatle proizilazi da su biogeografija i turistička geografija upućene na zajedničku saradnju.

Turistička geografija je u vezi i sa drugim prirodno-geografskim disciplinama. Kao primer može da se naznači pedologija. Ova nauka daje saznanja o karakteristikama tla tako da se nalazi u vezi sa proizvodnjom zdrave hrane koja je veoma važna u savremenom razvoju turizma.

Navedene prirodno-geografske discipline omogućuju turističkoj geografiji da osmisli odnose između turizma i prirodne sredine. Samo na ovaj način turistička geografija može da proučava korišćenje prirodne sredine i istovremeno očuvanje njenog kvaliteta od delovanja degradacionih uticaja.

Turistička geografija je usko povezana sa društveno-geografskim disciplinama. Tretman društvenih pojava u turizmu je isto toliko važan kao i tretman prirodnih i fizičkih u geografskoj sredini.

Od društveno-geografskih disciplina turistička geografija posebne odnose ostvaruje sa sledećim disciplinama: demografijom; ruralnom geografijom; urbanom geografijom; saobraćajnom geografijom; ekonomskom geografijom i političkom geografijom.

Demografija se nalazi u uskoj vezi sa turističkom geografijom. Njihova povezanost je višedimenzionalna. Turistička geografija koristi saznanja o obimu i strukturi stanovništva u emitivnom prostoru kako bi odredila prostorni razmeštaj segmenata turističke tražnje prema odgovarajućoj geografskoj sredini. Proučavanja demografskih karakteristika receptivnog stanovništva su, takođe, od velikog značaja za turističku geografiju. Na bazi ovih saznanja temelji se ocena prihvatljivosti turizma u receptivnoj geografskoj sredini i njegov budući razvoj.

Turizam, pored drugih karakteristika predstavlja i specifičnu migraciju ljudi. Demografska proučavanja su povezana sa turističkom geografijom u sferi obima, dinamike i vrste turističkog prometa, kao i u sferi uticaja turizma na receptivno stanovništvo u određenoj geografskoj sredini.

Urbana geografija predstavlja naučnu disciplinu koja proučava karakteristike urbanog prostora i urbanih jezgara, kao i njihov prostorni razmeštaj. Ove sredine imaju dvostruki značaj u turizmu. To su geografske sredine iz kojih se regrutuje turistička klijentela i mogu da budu sredine koje svojim kulturno-istorijskim vrednostima i trgovačkim mogućnostima privlače turiste. Turistička geografija i urbana geografija imaju međusobnu saradnju, kako u domenu odnosa turizma i geografske urbano-emitivne sfere, tako i u odnosima turizma i receptivne turističke sredine.

Ruralna i turistička geografija saraduju na planu proučavanja odnosa turizma i seoskog i agrarnog prostora. Seoska sredina je sve privlačnija turistima. Zbog toga su saznanja o strukturalnim elementima ovih geografskih sredina neophodna turističkoj geografiji u procesu turističke valorizacije. Značajan je, takođe, i interes seoskih sredina za razvoj turizma, što predstavlja osnovu za saradnju između ovih disciplina.

Saobraćajna i turistička geografija zajednički interes za saradnju nalaze u saznanjima o stepenu povezanosti prostora gde se stvara turistička potreba i prostora gde se ta potreba zadovoljava. Saobraćajna geografija ukazuje na način i sredstva za savlađivanje prostora, kao i na razmeštaj saobraćajne strukture u geografskoj sredini. Ova saznanja omogućavaju turističkoj geografiji da odredi prostorne celine za razvoj turizma u kontekstu pristupačnosti i povezanosti.

Ekonomska geografija predstavlja naučnu disciplinu koja proučava ekonomske procese unutar geografske sredine. Saradnja sa turističkom geografijom ostvaruje se na polju dobijanja saznanja o uticaju ekonomskih resursa u geografskoj sredini na turizam. Turistička geografija koristi ekonomska saznanja u procesu turističke valorizacije i planiranju razvoja, kao i u proučavanju prostorne funkcionalnosti i određivanju smernica nastupa na turističkom tržištu.

Politička i turistička geografija imaju zajedničke dodirne tačke. Ovo proizilazi iz činjenice da karakter političkih odnosa u velikoj meri određuje nivo razvoja turizma u određenoj geografskoj sredini. Politički odnosi određuju i mobilnost stanovništva, što je od ključne važnosti za turistička kretanja.

Politička geografija rasvetljava odnose među državama i političkim asocijacijama i daje saznanja o mestu država u ovim kontekstu. Ona pomaže turističkoj geografiji da odredi geografske državno-teritorijalne celine koje su podobne za usmeravanje turističke ponude.

Ova saznanja, takođe, upućuju na mogućnosti za razvoj turizma povezane sa političkom stabilnošću.

1.2.2 Odnosi sa opšte-geografskim disciplinama

Turistička geografija se nalazi u vezi sa opšte-geografskim disciplinama kao što su: kartografija i regionalna geografija.

Kartografske prilaze smo objasnili kao neophodni metodološki okvir turističko-geografskih proučavanja. Iz toga se može zaključiti da turističko-geografska proučavanja nisu moguća bez kartografije. Ona omogućuje da se saznanja prenesu na kartu i da se u proučavanjima ona iskoristi kao podloga. Proizilazi da turistička geografija i kartografija imaju širok prostor saradnje.

Regionalno-geografska proučavanja su kompleksnog karaktera. Obuhvataju sve elemente pojedinih prostornih celina. Pošto veći deo elemenata ovog kompleksa sadrži komponente značajne za razvoj turizma, naučni interesi turističke i regionalne geografije su međusobno povezani. Brojni odnosi u okviru geografske prostorne celine su značajno polje interesa ovih nauka.

1.3 TURISTIČKA GEOGRAFIJA KAO TURIZMOLOŠKA I GEOGRAFSKA DISCIPLINA

Obzirom da turistička geografija izučava odnose između turizma i geografske sredine, proizilazi da njeno mesto pripada sistemu turizmoloških i geografskih nauka. Kroz drugo poglavlje biće predstavljen značaj turističke geografije kao turizmološke discipline.

Turistička geografija pripada naukama iz oblasti turizma, zato što ona otkriva fundamentalne zakonitosti turizmološkog fenomena u prostoru. Izučavanje turizma pripada većem broju disciplina. U prethodnom poglavlju smo analizirali povezanost turističke geografije sa različitim ne geografskim

disciplinama. Utvrdili smo da je njihov zajednički naučni interes turizam. Razume se da svaka od ovih disciplina turistički fenomen izučava sa svog aspekta čime nalaze mesto i u turizmološkom sistemu nauka. To znači da i turistička geografija pripada ovom sistemu nauka. Ona se u ovom sistemu nalazi paralelno sa ostalim disciplinama. U tom pogledu, nju treba odrediti kao disciplinu koja proučava prostorne karakteristike turizma.

Za razliku od jasno definisanog mesta turističke geografije u oblasti nauka o turizmu, njeno mesto u sistemu geografskih nauka je različito tretirano od strane pojedinih teoretičara. Ovi pristupi zavise od tretmana turističkog fenomena.

Geografi koji turizam posmatraju kao dominantnu determinantu prirodne sredine, turističku geografiju svrstavaju u prirodno-geografske discipline. Sa druge strane, tretman turizma kao društvenog fenomena upućuje na to da je reč o društveno-geografskoj disciplini. Međutim, treba konstatovati da turistička geografija izučava složene i kompleksne odnose između geografske sredine i turizma. Oni se karakterišu povezanošću prirodnih i društvenih pojava. Zato turističku geografiju ne treba tretirati niti kao cisto društveno-geografsku, niti kao prirodno-geografsku disciplinu.

Tretman turizma kao turističke migracije upućuje na to da bi turistička geografija mogla pripadati geografiji stanovništva ili demografiji. Međutim, ovakav pristup je jednostran zato što se turizam ne može svesti samo na kretanje i radi toga nominovati kao turistička migracija. I u ovom slučaju očigledna je njegova sadržajnost izvan migracionih okvira.

Neki autori turistički fenomen tretiraju kao privrednu delatnost. Sa tog stanovišta, turističku geografiju određuju kao deo ekonomske geografije. „Brojnim i raznovrsnim specifičnostima koje sadrži u sebi, turizam u osnovi, predstavlja privrednu delatnost, a ponekad u pojedinim oblastima i veoma važnu, pa čak i vodeću delatnost. Zato se smatra logičnim da se zakonitostima razmeštaja turizma, njegovom prostornom organizacijom i ostalim vezama sa geografskom sredinom bavi posebna grana ekonomske geografije -turistička geografija" (Dinic, 1990).

Međutim, jasno je da turizam nije samo privredna delatnost, mada se to ne isključuje. Radi se o fenomenu sa приметljivim sociološkim, psihološkim, pravnim i prostornim sadržinskim karakteristikama. Iz ovoga proizilazi da je njegovo mesto u okviru ekonomske geografije sporno.

Nameće se da je u pogledu mesta turističke geografije u sistemu geografskih nauka najprihvatljiviji stav J. K. Jefremova (Jefremov, 1973 prema Diniću, 1990). Prema ovom autoru turistička geografija je grana opšte geografije. Ona u predmetu svoga istraživanja teži ka otkrivanju univerzalnih i posebnih karakteristika odnosa turizma i geografske sredine koji su veoma heterogene prirode.

Pitanja za proveru znanja:

1. Pojam turističke geografije
2. Podela turističke geografije
3. Odnos turističke geografije sa drugim naukama.
4. Značaj turističke geografije kao turizmološke discipline

LITERATURA

Cicvarić, A., (1984). *Turizam i privredni razvoj Jugoslavije*. Zagreb.

Stojmilov, A.,(1993). *Turistička geografija*. Prosvetno delo, Skoplje.

Ilić, D., Stamenković, P., & Janačković, M., (2014). *Perspektive razvoja banjskog turizma Srbije*. Treća međunarodna poslovna konferenca "Kako uspeti do leta 2020?". Poslovne strategije in izazovi sobodnega sveta, Ekonomska šola Celje, Višja strokovna skola.

Plavša, J., (2007). *Turističke regije sveta*. PMF - Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.

Romelić, J., & Ćurčić, N., (2001). *Turistička geografija Jugoslavije*. Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.

2. PODELA TURISTIČKE GEOGRAFIJE

Sažetak poglavlja

Turistička geografija kao naučna disciplina koja ima svoju konstituciju permanentno se razvija. To je jedan od razloga što ona ima utvrđeno mesto u sistemu nauka. U ovom poglavlju biće predstavljena podela turističke geografije.

2.1 PODELA TURISTIČKE GEOGRAFIJE I NJENE DISCIPLINE

Novi sadržaji i proširena polja interesa vode ka novim nivoima turističko-geografskog proučavanja. Na osnovu ovakvog razvoja u savremenim uslovima, može se govoriti i o podeli turističke geografije. Tako se uspostavlja i posebne discipline u njenom okviru.

Imajući u vidu opseg i karakter naučnog interesa turistička geografija se može podeliti na: opštu; regionalnu I primenjenu

Opšta turistička geografija proučava teorijsko-metodološka pitanja vezana za statusne kategorije, definicije i diferencijacije i tipološko- funkcionalne odnose. To je nauka koja se bavi osnovama geografskog globalnog razmeštaja turizma u prostoru, njegovom interakcijom sa geografskom sredinom kao opšte osnove razvoja i praktičnim razvojnim problemima na globalnom nivou. Prema tome, opšta turistička geografija se karakteriše primetljivom fundamentalnošću svog izučavanja.

Regionalna turistička geografija otkriva zakonitosti koje proizilaze iz odnosa turizma i geografske sredine u pojedinim delovima prostora. Ova turističko-geografska disciplina ima destinacijski pristup u razmatranju turizma. Ona turizam izučava u određenim regionalnim okvirima: lokaliteta, mesta, regiona, državne teritorije, kontinenta ili Zemlje kao celine.

Primenjena turistička geografija predstavlja naučnu disciplinu vezanu za saznanja koja se primenjuju na konkretne sadržinske elemente u geografskoj sredini. Prilikom predviđanja lokacije plažnog prostora, trim staza, zabavnih parkova i slično, u određenoj sredini neophodna su konkretna turističko-geografska proučavanja. Ona se odnose na rešavanje posebnih problema. Veoma važno mesto ova proučavanja imaju u dobijanju saznanja kojima bi se obezbedilo prostorno i urbanističko planiranje u određenoj turističko-

geografskoj sredini. Prema tome, radi se o aplikativnom pristupu u proučavanju odnosa turizma i utvrđene geografske sredine.

Turistička geografija je naučna disciplina koja proučava savremene razvojne karakteristike turizma u prostoru. Naučni interes koji ona ima se stalno unapređuje procesima karakterističnim za uzajamne odnose između turizma i geografske sredine. Stoga je konstitucija ove nauke prolazila kroz različite stadijume, od putopisnog, preko migracionog, destinacijskog do integralnog.

Paralelno sa razvojem turizma u svim njegovim domenima i adekvatnim razvojem turističke geografije, menjao se i predmet njenog proučavanja. Ova nauka u savremenim uslovima kao predmet svog proučavanja obuhvata odnose između turizma i geografske sredine.

Ciljevi njenog proučavanja su teorijski i praktični. Teorijski ciljevi se odnose na određene zakonitosti i zakonomernosti unutar odnosa turizma i geografske sredine i prostornog okruženja. Praktični ciljevi se odnose na primenu saznanja u konkretnim uslovima turizma vezanih za geografski prostor.

Zadaci se odnose na dobijanje saznanja o značaju koji turistička geografija ima u razvoju turizma i geografske sredine.

Obzirom na složenost pojava i odnosa u turizmu i geografskoj sredini turistička geografija koristi široku metodologiju u svojim proučavanjima. Prostorni i kartografski metodi su najprimenljiviji metod ove nauke, ali ona koristi i standardnu metodologiju koja se koristi i u drugim naukama, na primer analizu i sintezu, kvantitativne metode, metode modeliranja, sonduže i informatičku metodologiju.

Pitanja za proveru znanja:

1. Izvršiti podelu turističke geografije

LITERATURA

Marinoski, N., Stamenković, P., Ilić, D., (2015). *Turistička geografija*. Visoka turistička škola, Leskovac.

3. TURISTIČKE VREDNOSTI

Sažetak poglavlja

U turističkoj teoriji i praksi, u vezi sa odnosima koji se javljaju između turizma i geografske sredine, postavljaju se pitanja čijim razrešenjem se omogućuje kreiranje razvojnih politika, koje omogućuju održivost i harmoničan, human i racionalan način korišćenja prostora. Turističke vrednosti u tom kontekstu zauzimaju posebno mesto, jer se odnose na širok dijapazon pojava i odnosa.

3.1 POJAM TURISTIČKIH VREDNOSTI

Pojam vrednosti ima široku upotrebu u nauci i svakodnevnoj praksi. Vrednost se upotrebljava kao suprotstavljenost nevrednosti ili bezvrednosti. Ona može da se odnosi kako na pozitivne, tako i na negativne pojave i procese u geografskoj sredini, u pogledu interakcije i sinergije sa turizmom. Plod ovih odnosa su stavovi i sudovi koji mogu biti „za“ i „protiv“. Vrednost se određuje prema korisnom i nekorisnom. Vrednovanje u turizmu treba shvatiti kao proces koji omogućuje da se oceni značaj određenih kategorija u pogledu njihovog korišćenja kao komponente razvojnog karaktera. Turističke vrednosti predstavljaju u isto vreme ideal prema kome treba da se teži i optimalnu okolnost koja implicira afirmativne procese u geografskoj sedini. Turističke vrednosti su prostorne dimenzije razvojnih procesa i dobijeni rezultati na osnovu ovih normiranih kategorija.

Aksiološki pristup razvoja turizma u geografskoj sredini uključuje se u globalni prostorni sistem. Turističke vrednosti su u isto vreme deo prostornog sistema i rezultat delovanja tog sistema. To znači da se turističke vrednosti ne svode samo na izdvojene pojedinačno normirane elemente prostora, već su plod prostornih kategorija u celini. One su neraskidivi deo ovih interakcijskih veza.

Sadržaj i ciljevi proučavanja turističkih vrednosti prostornih sfera:

-preko proučavanja turizma kao migracione pojave treba omogućiti sagledavanje karakteristika koje postoje u odnosu na druge migracije;

-prostorno-sadržinska osnova turizma omogućava diferencijaciju prostornih sfera turističke aktivnosti i njihovih karakteristika;

-proučavanje turističko-geografskog položaja omogućava saznanja koja su važna kako u turističkom razvoju, tako i u tržišnom tretmanu turizma;

-interakcija između turizma i geografske sredine omogućava sagledavanje uticaja i funkcionalnih karakteristika u određenim prostornim celinama.

Turistička vrednost prostornih sfera

Prostorni karakter turizma je karakterističan po svojim sferama. Ovo proizilazi iz uzročno-posledičnih odnosa. Naime, turizam sadrži vrednosti koje su zastupljene upravo u prostornim dimenzijama različitog karaktera. Sfere turističke aktivnosti imaju dvojni aksiološki značaj. One su vrednost same po sebi i to su prostorne celine u kojima vrednosne komponente određuju specifičnosti njegove fenomenologije. Isto tako, turističke vrednosti se vezuju za interakcije koje postoje između sfera koje ih određuju. Na osnovu tih vrednosti možemo govoriti o dinamici razvoja, o pravcima i smerovima, dužini trajanja i kvalitetu turističkih pojava i odnosa.

U turističkoj aktivnosti izdiferencirane su vrednosti sledećih prostornih sfera: emitivna, atraktivno-receptivna I komunikativno-prostorna sfera

Kvalitativne i kvantitativne vrednosti geografske sredine koje opredeljuju emitivnu sferu predstavljaju determinantu broja turista i potencijalnih turista. To je prostorna celina u kojoj se formira turistička potreba i iz koje se regrutuje turistička klijentela. Tako se ova sfera može odrediti na osnovu vrednosti uticaja inicijativnih faktora. Emitivna sfera je određena elementima kao što su: stepen urbanizacije, ekonomskog razvoja, pokazatelja kulturnog nivoa stanovništva i kultivacije prostornih sadržaja, parametara političkog stanja, organizacijskih uslova i demografskih vrednosti, koji određuju karakteristike mobilnosti stanovništva.

Turističko-geografska proučavanja usmerena su ka izučavanju emitivne sfere u turizmu kako bi se mogao odrediti razvoj ove pojave, a time obaviti segmentacija turističkog tržišta na bazi elemenata koje sadrži.

Veličina sfere turističke aktivnosti zavisi od vrednosti prostornih elemenata koje sadrži. Ova sfera, međutim, nije izolovana. Ona se nalazi u uskoj vezi sa atraktivno-receptivnom i komunikativnom sferom, tako da se može povećati ili smanjiti u zavisnosti od ove interakcije.

Atraktivno-receptivna sfera predstavlja prostornu vrednost privlačenja, smeštaja i obezbeđivanja uslova za zadovoljavanje turističkih potreba. Uticaj ove sfere, određen je vrednosnim stepenom i oblicima atraktivnosti i kvalitetom usluga. Vrednosni nivo atraktivnosti omogućuje ne samo